

Monj

Doc. dr. Ibrahim Pašić

Sažetak: U radu se, primjenom historijskog, lingvističkog i onomastičkog metoda, razmatra porijeklo imena najznačajnijeg arheološkog lokaliteta na području Gračanice, koji se zove *Monj*. Naziv se objašnjava uz pomoć gotskog jezika i datira u kasnu antiku. Razmatraju se onomastičke veze s drugim bosanskohercegovačkim nazivima koji imaju isto porijeklo. **Ključne riječi:** Monj, Gračanica, Goti, Monjari, Monjići, Mona.

U *Arheološkom leksikonu Bosne i Hercegovine*, knjiga II, stoji da je *Monj*, Doborovci, Gračanica, prehistorijska gradina. "Prilikom radova na pošumljavanju brda, 1957, otkrivena je ostava od 39. bronzanih objekata. Objekti su: narukvice, ogrlica, srpovi, koplja, keltovi."¹ Nalazi su datirani u mlađu fazu kasnog bronzanog doba.²

Znatno više podataka o lokalitetu, nego što ih ima u *Arheološkom leksikonu*, nude Omer Hamzić i Rusmir Djedović. Oni informiraju da je riječ o prehistorijskoj ostavi koja je pronađena prilikom kopanja jame za sadnicu, ispod kamene ploče, te da su bronzani predmeti kasnije pohranjeni u tadašnjem Zavičajnom muzeju u Tuzli koji će nekoliko godina kasnije dobiti naziv Muzej istočne Bosne.³

Na ovom mjestu i u ovom historijsko-onomastičkom ogledu, nećemo se baviti arheološkom analizom bronzanih artefakata s Monja, jer to nije naš cilj. S aspekta porijekla naziva, daleko je značajnije razmotriti okolnosti koje se odnose na njegov naseobinski karakter i mogući kontinuitet naselja. S tim u vezi, O. Hamzić i R. Djedović u svojoj studiji o Doborovcima donose fotografiju brda, koje se nalazi iznad selâ Piragići i Avdići. Iz fotografije se vidi da je riječ o strateški važnom brdu, za koje je očito da je imalo značaj gradinskog naselja koje je, vjerovatno još u prehistoriji, služilo u odbrambene svrhe. Djedović i Ham-

zić posebno naglašavaju geografske odlike tla, činjenicu da je brdo najviše uzvišenje u okolini i da mu je pristup prirodno zaštićen, te da na svom vrhu ima relativno velik i širok plato. Od posebnog značaja je informacija koja se odnosi na kazivanje mještana "da su na Monju nalaženi ulomci zemljanog posuđa", odnosno keramike.⁴ Keramički ostaci dovode u sumnju pretpostavku Radmile Jovanović, koja je smatrala da je bronzani depo pripadao "putujućem trgovcu".⁵ "Putujući trgovac" ako je već sakrio bronzane predmete, zasigurno nije sakrio i keramiku jer ona nema veću vrijednost da bi se posebno krila. To znači da je Monj brdo i naselje s kontinuitetom, naseljeno ne samo u bronzanom dobu već i kroz jedan duži vremenski period. Kao što ćemo vidjeti, njegov naziv *Monj* pouzdano vodi u kasnu antiku.

U onomastici se smatra da naziv, ukoliko mu se pravilno utvrdi postanak i porijeklo, može imati karakter prvorazrednog historijskog izvora. Upravo je *Monj* taj naziv.

Naziv *Monj* pripada onim nazivima, čije porijeklo zasigurno nije slavensko. S aspekta etimologije, u lingvističkoj znanosti i onomastici, baza *Monj-* predstavljala je težak znanstveni problem i do sada nije imala svoga objašnjenja.⁶

Koliko je poznato, gračaničkim nazivom

1 *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine*, tom 2, Sarajevo 1988, str. 107.

2 Isto.

3 O. Hamzić, R. Djedović, *Doborovci kod Gračanice*, historijska monografija, Gračanica 2010, str.33.

4 Isto, 36.

5 Isto, str. 35.

6 To se vidi iz elaboracije naziva *Monjari*, u *Rječniku JAZU*, koji je Tomi Maretiću ostao nejasan. "MOÑARI, m. pl. selo u Bosni u okrugu sarajevskom. Popis žit. bos. i herc. 641. – I nekakva dolina u blizini zove se tako. Zbor. za nar. živ. 8, 80." *Rječnik JAZU*, III, 927.

prvi se bavio hafiz Ibrahim ef. Mehinagić, jedan od posljednjih gračaničkih kadija, koji je, na poziv Starješinstva Islamske vjerske zajednice u Sarajevu, sastavio jedan opširan izvještaj o kulturnoj historiji područja koje je u administrativnom pogledu obuhvatao Sreski, odnosno Opštinski odbor Islamske zajednice Gračanica. Po njegovom mišljenju, “samo ime *Monj* je latinsko ime”.⁷ Slično mišljenje imali su i O. Hamzić i R. Djedović.⁸ Mišljenje je pogrešno.

Naziv *Monj*, iz nekoliko razloga, ne može se izvoditi iz latinskog *mons/ontis* “brdo”. Brda ima na svakom koraku, a nazivi se “ne daju po onome čega je u izobilju, već obratno, po onome čega nema mnogo, pa je karakteristično da bude obilježeno.”⁹ Iz tog razloga, u istočnojadranskoj toponimiji, koja sadržava najveći broj latinizama na Balkanu, naziv niti jednog brda – iskazan hrvatskim jezikom i kao hrvatska jezička prilagodba tuđe riječi – nije motiviran s lat. *mons/montis*.¹⁰ Također, dočetnom *s* u *mons*, u nazivu *Monj*, nema nikakvoga traga.

Posuđenice iz latinskog jezika, koje se preuzimaju u bosanski jezik, kao što je imenica *mons/ontis*, u pravilu, ne mogu se prenositi bez glasovnih promjena, tipičnih za latinizme. U imenu *Monj* od posebnog značaja je samoglasnik *o*, kratkosilazno *o*, koje nastaje iz latinskog kratkog *a*. Svoje lingvističko objašnjenje traži i dočetno *nj* u *Monj*, jer tog glasa u latinskom jeziku nema. U obzir dolazi palatalizirano *n*, od kojeg može nastati *nj*. Prema tome, ako je naziv latinskog jezika, nužno je suponirati latinski morfem **man*, iz kojeg može nastati *Monj*. U latinskom jeziku, što

se tiče tog morfema, stanje je slijedeće: analizom latinskog jezičkog materijala dolazi se do zaključka da morfema *man*, koji bi tvorio jednu i posebnu riječ, u latinskom jeziku nema.¹¹ Također, u latinskoj antroponimiji, morfema *man* koji bi tvorio posebno ime, također nema. Osnovu *man* sadržavaju latinska imena *Manius*,¹² *Manianus*,¹³ *Manio*,¹⁴ *Maniosa*,¹⁵ ali ona su vrlo rijetka, uglavnom s jednom povijesnom potvrdom koja nije sa Balkana. Slične potvrde o latinskom imenu koje bi potjecalo iz okoline Gračanice za sada nema, iako se hipotetički ne može isključiti.

Iz latinskih antroponima s osnovom *man*-teško može nastati *Monj*. Tome se protivi tendencija slavenskih jezika koja teži otvorenom slogu,¹⁶ a naziv *Monj* je zatvoren, sa sufiksom “nula”. Da je *Monj* latinskog porijekla, vjerovatno bi sadržavao vokalni dočetak, u vezi s glasom *i* na latinskoj osnovi. To znači da porijeklo naziva *Monj* valja potražiti u drugim jezicima koji su se nekad govorili na prostoru današnje Gračanice. Prethodno, nužno je determinirati osnovne lingvističke karakteristike gračaničkog naziva.

Naglasak u lingvistici i onomastici ima prvorazredan značaj.¹⁷ Općenito se smatra da je izrazito konzervativan jezički element. U riječima predslavenskog porijekla, u određenoj riječi i na istom mjestu, čuva se stoljećima. U svim romanskim jezicima i riječima u tim jezicima, nastalim iz latinskog, mjesto naglaska ostalo je nepromijenjeno.¹⁸

Naglasak u nazivu *Monj* je na prvom slogu i samoglasniku *o* koji je niskosilazno *o*.

7 Isto, str. 38.

8 Isto, 38.

9 P. Šimunović, *Toponomastika i istraživanje jezičkih prežîtaka na Balkanu*, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja, knjiga IX, Sarajevo 1972, 194.

10 O tome vidjeti u: P. Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, Split 1986. Od *mons/montis* u talijanskom jeziku nastaje *monte*, kao u *Monte Forno*, *Monte Mauranu*, *Monte Gargano*. Riječ *Monj* nije talijanska! Upor: P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb 1950.

11 O tome vidjeti u: J. Marević, *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, I, II, Marka, Velika Gorica, 2000,

12 CIL I : 2 2697.

13 CIL V, 826.

14 CIL IV, 1404, V, 8768.

15 Cil VIII, 5865 (Numidia).

16 O tome vidjeti u: M. Mihaljević, *Slavenska poredbena gramatika*, 1. dio, Zagreb 2002, 140-144.

17 O tome vidjeti u: P. Garde, *Naglasak*, Zagreb 1983.

18 O tome vidjeti u: P. Skok, *Osnovi romanske lingvistike*, Zagreb 1940, 63-73. Upor: V. Drašković, *Uvodna gramatika romanskih jezika*, Novi Sad 1994, 15-30.

To znači da je taj glas nastao od glasa *a* koji je u bosanski jezik došao iz jednog od predslavenskih jezika Balkana.

Najznačajniji jezik kojim je govorio najveći broj indigenog bosanskog stanovništva je ilirski jezik. Prema podacima švicarskog etnogenetskog instituta Igenea, zasnovanim prvenstveno na DNK-a metodu, Iliri su u strukturi bosanskohercegovačkog stanovništva najbrojniji i participiraju s 40%.¹⁹ Međutim, u ilirskim jezičkim ostacima postoje samo tri riječi koji sadržavaju morfem *man*. To je antroponim *Mandeta*, f, etnik Manioi/ (*Manioi*) kako se zvalo jedno ilirsko pleme koje spominje Pseudo Skylaks i antroponim Mantu/hj (*Mantu Eantis* f. *mi* CIL. III 1816 (p. 1494), iz Narone.²⁰ Očito, ilirski jezički materijal ne daje nekog čvršćeg osnova za vezu s gračaničkim *Monj*. Tome se posebno protive morfološki razlozi.

Drugi po važnosti jezik kojim se u kasnoj antici govorilo na tlu Bosne i Hercegovine je gotški jezik.²¹ Prema podacima Igenee, Germani, (Goti) u etnogenezi B-H stanovništva participiraju s 20 % i nalaze se na drugom mjestu. I upravo je u gotskom jeziku ključ za rješenje problema.

Gračanički naziv *Monj* besprijeckorno se izvodi iz gotške imenice *man(a)* m, "Mensch,"²² što je dalo višestruko posvjedočene starogermanske antroponime *Mann*, *Manneleub*, *Mannil*, *Manna*.²³

Gotško *man*, u vrijeme prvih gotško-slavenskih jezičkih dodira, u južnoslavenskim jezicima nepogrešivo daje *mon* (>*monj*).

Za gračanički naziv i njegovo popri-

jeko, poseban značaj ima naziv visočkog sela *Monjari*.²⁴ Naglasak, u osnovi visočkoga sela, identičan je s naglaskom u gračaničkom *Monj*. Pored naglasaka, nazivi se povezuju i morfološki, iz razloga što su i visočki i gračanički muškog roda. To znači da ti nazivi imaju zajedničko porijeklo.

Jedan zaselak u visočkim Monjarima zove se *Bradva* što je, također, tipičan naziv gotskog porijekla,²⁵ što ne iznenađuje. Visočki Monjari nalaze se u najgušćoj arei balkanskih gotizama na Balkanu.²⁶

U visočkom selu Monjari događala se ilirsko-gotska simbioza, što se može pretpostaviti i za područje Gračanice.²⁷ Zaselak Monjara *Pučišće*, gdje se nalazi istoimeni izvor, latinskog je porijekla,²⁸ a riječ je o latinizmu koji su Iliri prihvatili u periodu romanizacije visočkoga kraja. Taj naziv Goti su vjerovatno zatekli. Zasigurno je istoga porijekla kao i dalmatinsko *puteus* > *Pučiste*.²⁹ *Puteus*

24 Selo se u pisanim izvorima prvi put spominje u sidžilu sarajevskoga kadije iz 1565/66. godine. **M. Filipović**, *Visočka nahija...*, 472.

25 Germansko porijeklo riječi *bradva* u komparativnoj lingvistici neosporno je. Riječ je, kao *brádvá*, posvjedočena u bugarskom; *bradva* (s naglaskom na prvom slogu i samoglasniku *a* koji je kratkosilazno *a*) u hrvatskom, srpskom, bosanskom i crnogorskom; slov. *brádvá*, *brádlja*. Nije raščišćeno da li je riječ u srodstvu s pragermanskim **bardō*, stisl. *barda*, atvn. *barta*, stsaks. *barda*, njem. *Barte*, kako su smatrali Mladenov i Štrekelj, ili je riječ o pozajmljenici (**bordy* > *bradva*), kako je smatrao Henrik Barić. O tome vidjeti u: **H. Barić**, *Istorija arbanaškog jezika*, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga XII, Sarajevo 1959. 113. Za riječ *bradva*, što je vrsta sjekire, P. Skok je smatrao da je posuđenica iz balkanskog germanskog. /**P. Skok**, *Etimologijski rječnik...*, I, 196./

26 O Tome vidjeti u: **I. Pašić**, *Ilirsko-gotski korijeni bosanske vladarske dinastije, stečka i Crkve bosanske*, Sarajevo 2009.

27 Predslavenska toponimija Gračanice zahtijeva poseban rad.

28 M. Filipović zabilježio je pučku etimologiju: "Za Pučiće vele da je zbog pomora kuge ostalo pusto, i da se, zbog toga, prozvalo Pučićem." **M. Filipović**, *Visočka nahija*, SKA, Srpski etnografski zbornik, knjiga četrdeset treća, Naselja i poreklo stanovništva, knjiga 25, Beograd 1928, 427.

29 "Uz obalu nalazio se izvor vode koji se latinski zove

19 Vidi: Internet, Igenea.

20 **A. Mayer**, *Die Sprache der alten Illyrier*, I, Wien 1957, str. 219.

21 Jezičkim ostacima gotskog jezika, u bosanskom jeziku, do sada se nije niko bavio. Bosanski jezik sadržava desetine riječi koje su gotškoga porijekla. O tome u studiji koju najavljujem: *Bosna i Goti*.

22 "in Zusammensetzungen "mensch", aus in den Pn. *Manulfu-s*, *Manila*, *Manolt*, *Manolf*, ahd. *mana-s*. *manna*. **F. Holthausen**, *Gotisches etymologisches Wörterbuch*, 68.

23 **H. Reichert**, *Lexikon der altgermanischen Namen*, I, 487-488.

> *pič* je “1° studenac, bunar, 2° jama ispod morske razine gdje je voda salamastrana, nije za piće, nego za kuhanje (...)”, toponimi *Puč*, *ponta od Puča* itd.³⁰ Navedenu glasovnu promjenu višestruko potvrđuje bosanskohercegovačka toponimija: *Pučnik* je ime sela kod Bosanske Krupe³¹ i istoimenog zaseoka u selu Vođenica kod Bosanskog Petrovca.³² *Puhare – Pučile* su selo kod Bijeljine.³³ *Puč* je ime dvije lokve u selu Cerovac kod Trebinja³⁴ i u selu Bobovišta kod Trebinja.³⁵ *Zapučica* je danas nepoznato selo popisano u nahiji Osat 1468. godine.³⁶

Iz visočkog sela *Vjesolići* poznat je bošnjački rod *Monjarčić*, čije porijeklo je Milenku Filipoviću ostalo nepoznato.³⁷

*

Još jedan bosanski naziv u čvrstoj je etimološkoj vezi s gračaničkim oronimom *Monj*. To je ime bosanskog sela *Monjići*, čija osnova ima identičan naglasak kao i *Monj*. Selo se nalazi 15 km južno od Novog Travnika.³⁸ Muhamed Kreševljaković, koji je istraživao naselje, u vezi s njegovim nazivom, zapisao je: “Ne zna se kako je selo dobilo ime (...)”³⁹ što je karakteristika onih naziva koji nisu slavenskog porijekla i koji su današnjem stanovništvu nerazumljivi. U osnovi naziva

puteus. Tu riječ preuzeše i Slaveni od Romana u obliku puč. Tako nastade Pučičšte. “**P. Skok**, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, 173, 176. Upor: **P. Šimunović**, *Bračka toponimija...*, 173.

30 **P. Skok**, *Etimologijski rječnik...*, III, 65.

31 Isto, 232.

32 Isto, 308.

33 Isto, 232.

34 **J. Dedijer**, *Hercegovina...*, 511.

35 Isto, 543.

36 Sumarni defter bosanskog sandžaka iz 1468. g., 113 r.

37 Isto, 523.

38 Godine 1910. u selu je bilo 6 kuća u kojima je živjelo 67 muslimana. *Riječnik naseljenih mjesta...*, 179. Po prvom poslijeratnom popisu iz 1947. godine selo je imalo 120 stanovnika, 1971. godine 281. stanovnika. **M. Kreševljaković**, *Naselja opštine Pucarevo*, Pucarevo 1986, 137.

39 **M. Kreševljaković**, *Naselja opštine Pucarevo*, 134.

Monjići također je gotsko *man(a)*. Na seoskom lokalitetu *Kàurlāš*, na tumulu dužine oko 50 m i širine oko 20 m, nalazi se nekropola od oko dvadesetak stećaka, zaraslih u šibljje. Orijehtacija stećaka tipično je gotska. Okrenuti su u pravcu jugoistok – sjeverozapad, s manjom inklinacijom prema sjeveru.⁴⁰ *Monjići* na sjeveru graniče sa selom *Opara*, čiji naziv je također gotskog porijekla.⁴¹

Kako je zabilježio Kreševljaković, u *Monjićima* se nalazi “interesantan toponim – *Kršćan*, koji je usko vezan za postojanje “crkve bosanske”.⁴² U odnosu na naziv sela koji je gotškoga porijekla, toponim *Kršćan* na svoj način povezuje Crkvu bosansku s Gotima, što je Kreševljakoviću bilo nepoznato.

Ime bosanske patarenke koja se zvala *Mona*,⁴³ u etimološkoj je vezi s gračaničkim nazivom *Monj*.⁴⁴ Naime, znatan broj bosanskih patarenki koje su se prodavale u srednjovjekovnom Dubrovniku nose imena gotškoga porijekla.⁴⁵ Najvjerojatnije, *Mona* je slavenizirani femininum vizigotskog antroponima *Mani* ili je riječ o femininumu od *Manio*, *Mann*, *Manna*.⁴⁶ Početkom 15. stoljeća, u katoličkom Dubrovniku ime je bilo neuobičajeno, što se vidi iz jednog sudskog spora od 6. juna 1405. godine u kojem je slavensko ime *Vladna* supstitucija za ime *Mona*.

40 O istoj nekropoli informira i **M. Kreševljaković** /n. dj., 135./ i kaže da je 1986. godine na nekropoli bilo oko “40-tak stećaka”. Nije utvrdio njihovu orijentaciju. Orijehtacija preostalih spomenika utvrđena je na osnovu terenskih istraživanja autora ove studije, provedenih 14. 3. 2009. godine.

41 O tome vidjeti u: **I. Pašić**, *Mile i Moštre...*, 472.

42 Isto, 136.

43 **M. Dinić**, *Iz dubrovačkog arhiva*, knjiga III, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, knjiga XXII, Beograd 1967, 2.

44 U *Mona* glas *n* nije palataliziran, finalno *a* tvori femininum.

45 **I. Pašić**, *Mile i Moštre...*, 313-315. U pripremi je studija *Bosna i Goti*, u kojoj su zastupljena još neka imena bosanskog roblja koja su germanskog (gotskog) porijekla.

46 **H. Reichert**, *Lexikon der altgermanischen Namen...*, I, str. 487.

Spor se vodio između Vlahâ Dubravca Ugarčića i sina mu Ceka, s jedne strane, i bosanke Mone “sada zvane Vladna”, sluškinje Mihaïla Martinušića.⁴⁷

Visočki *Monjari* su selo (gotskih) ljudi.

Novotravnčki *Monjići* selo je gotskih potomaka, što pokazuje sufiks *-ići*

Singular u gračaničkom *Monj* pokazuje da je naziv nastao od starogermanskog antroponima *Mann*, *Manna*.⁴⁸ Tim imenom zvala se neka značajna ličnost.

Gradina *Monj* brdo je koje je bilo u posjedu osobe koja se zvala *Maan* – i koja je na brdu vjerovatno imala svoju utvrdu.

S obzirom na gotsko porijeklo naziva *Monj*, a Crkva bosanska ima arijansko-gotsko porijeklo,⁴⁹ uz istoimeno brdo nužno je pretpostaviti neko kultno mjesto, dovište i slično.

Otkud Goti u gračaničkom kraju i Bosni? Na prostoru Bosne i Hercegovine i današnje Gračanice oni su neosporna povijesna činjenica. Goti nisu bosanskohercegovački propuštici, već su njeni stanovnici. Usljed vjerskih progona na tlu Panonije, iz 348. godine, počinju prelaziti na desnu obalu Dunava.⁵⁰ Provala Huna u Panoniju, 375. godine, još više je intenzivirala gotske seo-

be.⁵¹ Na tlu današnje Bosne i Hercegovine određen broj Gota ostao je i iza 489. godine, kada su pod vođstvom Teoderiha krenuli na Italiju i osvojili je. Kako navodi Gregor Čremošnik, manje je poznato, “odnosno malo se ističe da prilikom odlaska Gota u Italiju nisu svi Goti napustili zemlju, nego da su manji delovi od njih ostali u ovim balkanskim provincijama.”⁵² “Oni nisu svi otišli u Italiju sa Teoderihom nego je izvjestan njihov broj morao da ostane u našim krajevima, kako to znamo i za istočni Balkan.”⁵³ O Gotima koji su živjeli na tlu rimske provincije Dalmacije posebno svjedoči Prokopije. Pišući o ratu između bizantskog cara Konstantina i Gota, u prvoj polovini 6. vijeka, on navodi: “I tako Konstantin zadobi čitavu Dalmaciju i Liburniju, pokorivši sve Gote koji tamo žive.”⁵⁴ Kad su mu pripale Dalmacija i Liburnija (tj. Istra), Prokopije piše (Bell. Goth. I, 7, 26) da je “predobio za sebe sve tamošnje Gote.”⁵⁵

51 Kako su Huni napredovali, tako su prema granicama carstva pred sobom potiskivali mase bjegunaca koje su se gomilale na lijevoj dunavskoj obali. U jesen 376. g. Goti su već zatražili azil u carstvu. “Mašući rukama i moleći”, piše savremeni historičar Evnapije (rođen oko 345. – umro oko 420.), ‘tražili su da se preko barki uspostavi most i da im se dopusti prelaz’”. **M. Šunjić**, *Narodi i države ranog srednjeg vijeka*, Sarajevo 2003, 30. Upor.: **P. Heather**, *The Crossing of the Danube and the Gothic Conversion*, Greek, Roman & Byzantine Studies, 27, 1986, 289-318.

52 Od tih Gota potječe poznati historičar Jordanes, autor *De origine actibusque gentis Romanorum* i *De origine actibusque Getarum*. **A. Heine**, *Jordanis Gotengeschichte*, Nebst Ausügen aus seiner Römischen Geschichte, übersetzt von Wilhelm Martens, 2. Auflage, Essen u. a. 1986.

53 **A. Benac**, **D. Sergejevski**, **Đ. Mazalić**, *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1955, 111.

54 *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, tom I, (obradili Franjo Barišić, Mila Rajković, Bariša Krekić, Lidija Tomić), SANU, posebna izdanja, knjiga CCXLI, Vizantološki institut, knjiga 3, Beograd 1955, str. 33. O Prokopiju i njegovom *Gotskom ratu* vidjeti u: **O. Veh**, (Übers.), *Prokop. Gotenkriege*, 2. Auflage, München 1978.

55 Na osnovu Prokopija, H. Barić izvodi zaključak “da su i na zapadnom delu trupa Balkanskog Poluostrva postojale gotske naseobine (...)”. **H. Barić**, *Starogermanski tragovi u balkanskim jezicima*, Lingvističke studije, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, djela, knj. I, Odjeljenje istorisko-filoloških nauka, knj. 1, Sarajevo 1954, 76.

47 Vlasi su tvrdili da je Mona, kao što su bile njena majka i baba, njihova robinja. Mona je izjavila da su je oni dali kralju Ostoji, a ovaj je oslobodio. Knez i sudije odlučili su da je Mona slobodna. **M. Dinić**, *Iz dubrovačkog arhiva*, knjiga III, 84.

48 **H. Reichert**, *Lexikon der altgermanischen Namen*, I, 487-488.

49 **I. Pašić**, *Ilirsko-gotski korijeni bosanske vladarske dinastije, stečka i Crkve bosanske*, Sarajevo 2009.

50 S tim u vezi je i dolazak patarena u Bosnu, za koje Pietro Livio Veroneze i Mavro Orbini kažu da su istovremeno došli u Bosnu i Nikopolje, u današnjoj Bugarskoj. Pisani izvori, pod godinom 348., višestruko datiraju i potvrđuju Nikopolje kao novo gotsko stanište. Indirektno, istovremen dolazak heretika u Bosnu i Nikopolje potvrđuje i fra Petar Bogdan Bakšić (1601-1674.), biskup. O tome vidjeti u: **I. Pašić**, *Mile i Moštje...*, Sarajevo 2009, 11-674.